

A LÉTEZÉS A LÉNYEG ÉS A SZENT

Részletek Marilynne Robinson: *Gilead* című regényéből

Fordította: Pásztor Péter

Magvető kiadó, 2012.,

Azt mondtam neked tegnap este, előbb-utóbb el kell mennem, mire te megkérdezted, hova, én meg azt feleltem, elköltözöm a mi jó Urunkhoz, erre te megkérdezted, miért, és én aztválaszoltam, mert öreg vagyok, te meg azt, hogy „szerintem nem vagy az”. Megfogtad a kezemet, és azt mondtad, „nem is vagy olyan öreg”, akárha ezzel elintézted volna a dolgot. Azt mondtam, hogy alighanem egészen más életed lesz, mint amilyen az enyém volt, és mint amilyen életet velem együtt éltél, és ez nagyszerű, sokféleképpen lehet derekasán élni. Azt mondtad, „Mama már mondta ezt nekem”. És akkor rám szóltál, „Ne nevedd!”, mert azt hitted, kinevetlek. Fölemeltem az ujjadat, ajkamra szorítottad, és azzal a nézéssel meredtél rám, amellyel anyádon kívül soha életemben senki más. Dühödött büszkeséggel, szenvedélyesen, kérlelhetetlenül. Csodálkoztam is nemegyszer, ha megkaptam ezt a nézést, hogy nem pörköli le a szemöldökömet. Hiányozni fog. (7)

Pap volt az anyai nagyapám, ahogy az apai is, még az ükapám is; hogy korábban ki mi volt, arról nem szól a fáma, de nekem nincs kétségem felőle. Ez az életforma volt a második természetük, ahogyan nekem is az. Rendes emberek voltak, de ha semmi mást, azt meg kellett volna tőlük tanulnom, de nem tanultam meg, hogy uralkodjam magamon. Erre a bölcsességre régen szert kellett volna tennem. Most is, amikor ha egy kicsit is gyorsabban ver a szívem, és mindjárt a végső dolgokon töprengek, azon kapom magama, hogy elvesztem a türelmemet, mert beragad egy fiók, vagy mert nem találom a szemüvegemet. Azért mondom ezt, hogy majd észrevedd magadon. (11)

Anyád tiszteletben tartja az idefenn a dolgozószobámban töltött óráimat. Büszke a könyveimre. Igazában ő hívta fel a figyelmemet, hogy hány ládát töltöttem meg igehirdetéseimmel és imádságaimmal. Mondjuk, évente ötven prédikáció negyvenöt éven keresztül, nem számolva a temetéseket és egyebeket. Ez kétezer-kétszázötvenet tesz testvérek között is. Ha egy átlagosan harminc oldal hosszú, akkor az hatvanezer-ötszáz oldalt jelent. Valóban? Alighanem. Apró betűkkel írok, ahogy mostanra tudod már. Mondjuk, száz oldalból áll egy kötet. Vagyis kétszázhuszonöt könyvet írtam, ami egy szintre hoz, legalábbis mennyiség dolgában, Ágostonnal és Kálvin Jánossal. Ez megdöbbsent. Csaknem mindet őszinte reménységgel és a legmélyebb meggyőződésből írtam. Kirostáltam a gondolataimat, és megválogattam a szavaimat. Próbáltam az igazat mondani. Hogy őszinte legyek, ebben gyönyörűségemet leltem. Hálás vagyok azokért a komor évekért, még ha visszatekintve egy hosszú és keserű imádságnak tűnnek is föl. Anyád az első imádság kellős közepén jött be a templomba – ez eső elől, gondoltam akkor, merthogy zuhogott. Olyan komolyság ült a szemében, ahogy nézett, hogy zavarba jöttem, mert neki prédikáltam. Miként Boughton mondaná, hitványnak éreztem minden szavamat. (30-31)

Ha Rebeka élne, ötvenegy éves lenne, tíz évvel idősebb anyádnál. Sokszor eltűnődtem azon, mi lenne, ha bejönne a templomajtón, mit nem szégyellenék úgy mondani, hogy ő is hallja. Mert mindig úgy képzeltem, olyan helyről térne vissza, ahol mindent tudnak, és ha olyasvalaki hallja meg reményeimet és okoskodásaimat, aki színről-színre látta már az igazságot, nyilván tökéletesen tisztában lenne az én tudatlanságommal. Ez amolyan fogás volt a részemről, hogy megóvjam magam attól, hogy a szívemre vegyem a dogmatikai tételeket és

vitákat. Akkoriban rengeteget olvastam, és magamban folyton vitatkoztam egyik vagy másik olvasmányommal, de azt hiszem, volt annyi eszem, hogy mindezt ne vigyem fel magammal a szószerkebe. Úgy sejtem azonban, hogy éppen azért, mert úgy írtam a prédikációimat, hogy Rebeka valamikor besétálhat a templomajtón, felkészülten ért, amikor anyád jött be, aki ugyan fiatalabb volt Rebekánál, de nem sokban különbözött attól, ahogyan Rebekát elképzeltem. Nem annyira anyád megjelenése, hanem az, ahogyan úgy tűnt föl, nem oda való, ugyanakkor mintha egyedül ő lett volna az egész templomban az, aki a helyén van. (32)

Amikor az emberek beszélgetni jönnek hozzám, mindig megdöbben, akár miről beszélnek is, az izzásuk, az, hogy az „énnek”, az alanynak lehet az állítmánya a „szeret”, a „fél” vagy az „akar”, a tárgya pedig akár a „valaki”, akár a „senki”, de nem számít, melyik, mert a szeretet egyedül abban a jelenlétben van, amely úgy veszi körül az „ént”, mint láng a kanócot, magát sugározza ki bánatban, büntudatban vagy örömben vagy bármi másban, de mindenképpen eleven, mohó és leleményes. Az életnek ezt az oldalát meglátni nagy kiváltsága a lelkeszi szolgálatnak. Erről nemigen beszélnek.

Egy jó igehirdetés nem más, mint egy szenvedélyes párbeszéd egyik oldala. Így is kell hallgatni. Természetesen három fél vesz benne részt, mint bármely belső gondolatban – az én, amely előáll a gondolattal, az én, amely elismeri azt, válaszol rá, és az Úr. Ezen tanulságos eltöprengeni. (67-8)

Az imént egy dalt hallgattam a rádióban, és alighanem billegethettem magamat egy kicsit, mert anyád meglátott a folyosó végéből, és ezt mondta: „Megmutassam, hogy kell?” Azzal odajött, átkarolt, a vállamra tette a fejét, és elképesztően kedves hangon így szólt: „Mi a fenének kell ilyen vénnek lenned?” Én is ezt kérdezem. (76)

Ahogy ezt olvasod, romolhatatlan vagyok – elevenebb, mint valaha, ifjúságom erejében, szeretteim mellett. Egy nyugtalan, megzavarodott vénember álmairól olvasol, én pedig minden álomnál tökéletesebb fényben élek – ámbár nem várok rád, mert azt akarom, hogy drága, romlandó éned hosszan éljen, és szeresse ezt a nyomorult, romlandó világot, amelyről nem tudom elképzelni, hogy ne hiányoljam keservesen, miközben sóvárogva várom, hogy lássam, mit jelent, amikor visszakapom a feleségem és a gyermekem – most Loiusára és Rebekára gondolok. A hosszú évek során sokat tűnődtem magamban ezen. Nos, ez a régi mag lassan behullik a földbe. Akkor megtudom. (79)

Itt vagyok tehát most, igyekszem bölcsnek lenni, ahogyan egy apának kell, és ahogyan egy vén papnak még inkább. És nem tudom, mit mondjak azon kívül, hogy a legszörnyűbb csapás nem egyszerűen csapás — és ahogy ezeket a szokat leírom, a csecsemő Rebekára gondolok, arra, ahogyan nézett, mikor a karomba vettem, amire elég jól emlékszem, hiszen valahányszor megkereszteltem egy gyereket, mindig eszembe jutott. Az érzés, amikor a tenyeredet odateszed egy baba homlokára — ó, mennyire szerettem ezt az életet. Boughton keresztelte meg őt, mint mondtam, de rátettem én is a kezem, csak hogy megáldhassam, és éreztem az érverését, a testmelegét, haja nedvességét. Az Úr ezt mondta: „Az ő angyalaik a mennyekben mindenkor látják az én mennyi Atyám orcáját” (Máté 18,10). No, ezért adta neki Boughton az Angelina nevet. Sokan, nagyon sokan merítették ebből az igéből vigaszt. (84)

Néha az az érzésem támad, mintha olyan gyerek volnék, aki egyszer kinyitja a szemét a világra, csodálatos dolgokat lát, de a nevüket soha nem ismeri meg, mert ismét be kell csuknia a szemét. Tudom, mindez merő jelenés ahhoz képest, ami vár ránk, de éppen ettől sokkal szeretetreméltóbb. Emberi szépség van benne. Azt pedig nem tudom elhinni, hogy amikor elváltunk, és felöltjük romolhatatlanságunkat, elfeledjük halandóságunk és változandóságunk csodálatos állapotát, a nemzés-alkotás és a romlás roppant ragyogó álmát,

amely egész világunkat jelentette. Az örökkévalóságban, úgy hiszem, mostani világunk Trója lesz, és mindaz, ami benne történik, alkotja a mindenség eposzát, az utcákon fűjt balladát. Mert én nem képzelem, hogy valamely majdani valóság teljességgel félresöpörné a mostanit, és úgy gondolom, jámborságom tiltja, hogy ezzel próbálkozzam. (85-86)

Mondják, hogy az újszülöttek, mint amilyen a nővéred is volt, nem látnak. De amikor a karomba vettem, kinyitotta a szemét. Tudom, nem figyelte meg az arcomat igazán. Az emlékezet kis dolgokból is nagyot csinál. De tudom, egyenesen a szemembe nézett. Ez számít. Örülök, hogy tudtam ezt akkor, mert mostani állapotomban, amikor készülök elhagyni ezt a világot, eszmélek rá igazán, hogy nincsen semmi lenyűgözőbb az emberi arcnál. Boughtonnal gyakran meghánytuk-vetettük ezt is. Valahol ugyanis összefügg a megtestesüléssel. Onnantól kezdve érzed a gyermekeddel szembeni kötelességedet, hogy láttad és felvetted. Minden egyes emberi arc követelést támaszt veled szemben, mert nem tehetsz mást, mint hogy felfogd az egyedülvalóságát, bátorságát és magányát. Ez azonban leginkább a csecsszopó arcára igaz. Szerintem ez felér egy látomással, akár misztikus látomással. (98)

Amikor nem tudtam aludni, és már olvasni sem volt kedvem, végigjártam a várost hajnali egy vagy két órákor. Régen egy óra alatt bejártam az egészet, elmentem minden ház előtt. Próbáltam felidézni a lakókat, hogy mit tudok róluk, többnyire elég sokat, mert aki nem a magam, az a Boughton nyájába tartozott. És imádkoztam értük, személy szerint. Elképzeltem, hogy olyan békesség száll le betegségeikre, veszekedéseikre és álmaikra, amilyenre nem számítottak, és amit megmagyarázni nem tudnak. Utána bementem a templomba, imádkoztam tovább, és megvártam, amíg pirkadt. Gyakran sajnáltam, hogy véget ér az éjszaka, és közben sóvárogtam a hajnal után.

Éjjel a fák is másként hallatszanak, más az illatuk is.

... idővel rájöttem, nem minden templom áll a pusztá kellős közepében, és nem az én apám hirdeti minden szószékből az Igét. Az egyház története nagyon összetett, sok minden kavarg benne. Tudd, nagyon is tisztában vagyok ezzel a ténnyel. Manapság sokan gondolják úgy, hogy a vallási hűséget a szellemi homály vagy valami még rosszabb táplálja. Tudatában vagyok ennek, ahogyan annak is, hogy az egyházzal szemben súlyos vádak lehet megfogalmazni. Azt is tudom, hogy sok tekintetben védett, beszűkült tapasztalat az, amit én az egyházzal szereztem. Sőt, minden tekintetben az, hacsak az egyház nem valóban egyetemes és transzcendens élet, hacsak a bor nem mindig bor, a kenyér nem mindig kenyér, hacsak az egyház nem más, mint várakozás az Úrral együtt a Gecsemáné kertjében, amit mély meggyőződése szerint egyszer mindenkinek meg kell élnie. Hacsak nem az apám szenes-szurtos kezéből kapott pernyés pogácsa. Jóval többet jelent, mint amennyit el tudok neked mondani. Bárcsak megadhatnám neked azt, amit én az apámtól megkaptam. Nem; azt, amit az Úr adott, és bizonyosan meg is ad neked. Úgy remélem azonban, hogy te majd odamész az ajándék útjába. Nem magáról a lelkeszi szolgálatról beszélek, ahogy már mondtam. (166)

Egy szemhunyasnyit sem aludtam az éjjel. Nagyon nyugtalan a szívem. Furcsa dolog egy szervben érezni mind a bánatot, mind a betegséget. Nem lehet megkülönböztetni egyiket a másiktól. Régi szokásom a bánaton tűnődni, végigtapogatni a kamráit és ütőerét, hogy felleljem a bűvőhelyét. Az a nyomás a mellkasomon, amely régebben azt mondta, hogy akad végiggondolnivalóm, mert többet tudok, mint amennyit tudok, és azt magamból kell kitudnom; nos, ugyanez a drága nyomás most nagyon aggaszt. Hanem az az igazság, hogy soha nem találtam más módját annak, hogy valóban őszinte legyek önmagammal, mint azt, hogy a nyomorúságaimmal, vádlóimmal és korholóimmal tanakodjak, Isten áldja meg

mindannyit. Mindaddig, amíg valóban ki nem oltják az életem. Remélem, nyugodt szívvel halok meg. Tudom, nem biztos, hogy reális ez a kívánságom. (262)

Éppen ide akarok kilyukadni, mert ez a gondolatom támadt, amikor mindezt az Úr elé vittem. A létezés a lényeg és a szent. Ha az Úrnak tetszik semmivé tenni a vétkeinket, akkor azok semmivé válnak. Ha pedig bármilyen értelemben megmaradnak is, valóságuk csak lényegtelen és feltételes lehet a tökéletes, elsődleges létezéshez képest. Az Úr természetesen azt is letörli, ahogyan én letörlöm az arcodról a piszkot vagy a könnyet. Végére mit törődjék ezekkel a piszlicsáré szennyfoltokkal, amelyek nem is képezik részét a Teremtésének? Persze van bőven oka törödni. Mi, emberek aztán tudunk ártani. A történelem megrikatna egy követ is. Tisztában vagyok vele, hogy ezen a ponton komoly zavarok támadnak az elgondolásaimban. (276-7)

Átnéztem ezeket az oldalakat, és most veszem csak észre, hogy mennyire magamnak írom aggodalmaimat, holott kezdetben az lett volna a célom, hogy neked számoljak be. Meglehetősen őszinte testamentumot akartam neked írni a jobbik énemről, és attól tartok, hogy most csak annyit látsz benne, hogy egy vénember gyötrődik a kínlásai megértésével. (293)

Egy cudar vasárnap nem jött el. Az egész reggelt halottnak, elkeserítőnek és fojtogatónak éreztem, a gyülekezetet, magamat, a templomot is elnyűttnek láttam. A prédikáció természetesen arról szólt, hogy be kell fogadni az idegent, mert nem tudhatod, angyalt fogadhatsz be. Gyűlöltem felolvasni. Úgy éreztem, a templomban mindenki tudja, hogy a balgaságomat vallom meg éppen. Elvégeztetettnek láttam, hogy nem jön vissza többé soha. A következő hetem azzal telt, hogy beletörődjem kisszerű életembe, a szürkeségébe, és hálát adtam az Úrnak, hogy nem csináltam magamból bolondot egészen, hogy nem érintettem meg a karját elköszönéskor a templomajtóban, és hogy nem kezdeményeztem beszélgetést, pedig gondolatban begyakoroltam, sőt még le is írtam, hogy mit fogok mondani. Azzal próbáltam tölteni azt a hetet, hogy rávegyem magamat, írjam le, mi vonz hozzá – abban a hiszemben, hogy ha nem sikerül, a vonzás elmúlik. Helyette azzal töltöttem a hetet, hogy hiányoltam, mintha ő lett volna az egyetlen barátom a földkerekségen. (299)

Néha az a benyomásom támad, hogy az Úr rálehel a Teremtés szegény, szürke parazsára, és akkor az felizzik – egy pillanatra, egy évre, egy emberöltőre. Utána lelohad, önmagába fordul megint, és ha valaki ránéz, nem is gondolná, hogy bármi köze is van a tűzhöz vagy a fényhez. Erről beszéltem a pünkösdi prédikációban. Eltöprengtem ezen az igehirdetésem, és van benne valami igazság. De az Úr sokkal állandóbb és nagyvonalúbb, mint ahogy abból kitűnik. Bárhova fordítod a tekinteted, a világ ragyoghat, akár csak az elváltozás, a megdicsőülés. Nem kell a dolgot magát ebbe az állapotba hoznod, elég, ha megvan az akarat, hogy láss. Csak hát kinek van meg a bátorsága ahhoz, hogy lászon? (356)